

ks. dr hab. Jarosław P. Woźniak
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Teologii/Instytut Nauk Teologicznych
Katedra Teologii Pastoralnej
Al. Raławickie 14
20-950 Lublin

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgra Tomasza Bierzyńskiego pt. *Odpowiedzialność jako pojęcie kluczowe w oficjalnym nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej*, napisanej pod kierunkiem p. dra hab. Andrzeja Adamskiego, prof. WSiIZ w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie. Rzeszów 2021, ss. 300.

Obecnie, choć wiele ludzi i środowisk odwołuje się do odpowiedzialności w różnych sferach życia społecznego i publicznego, to jednak w praktyce często odpowiedzialności brakuje. Pojęcie odpowiedzialności może być rozpatrywane w aspekcie moralnym, psychologicznym, pedagogicznym, społecznym czy prawnym. Odpowiedzialność to postawa wynikająca „ze świadomości i wolności, pozwalająca na podejmowanie decyzji i przyjmowanie ich konsekwencji” (EK 14/334). Jak w wielu innych dziedzinach, wydaje się pojęciem kluczowym również w świecie mediów i w przygotowaniu człowieka do korzystania z nowych technologii komunikacyjnych.

1. Problematyka i układ rozprawy

W obecnym czasie chyba nikt nie ma wątpliwości, że zagadnienia związane z szeroko rozumianą edukacją medialną są istotne, a nawet kluczowe dla współczesnego człowieka. Dynamiczny rozwój nowych technologii w obszarze komunikacji i mediów

wymusza na rządzących, instytucjach pozarządowych, organizacjach społecznych podejmowanie takich inicjatyw, które będą skutkować konkretnymi działaniami wychodzącymi naprzeciw potrzebom człowieka żyjącego w zmediatyzowanym świecie. Niestety podejmowane kroki, szczególnie w sferze edukacji medialnej, nie zawsze nadążają za pojawiającymi się coraz nowymi wyzwaniem. Kościół katolicki poprzez swoje nauczanie o środkach społecznego przekazu oraz podejmowane inicjatywy stara się również propagować edukację medialną. Trzeba jednak zauważyć, że głos Kościoła nie zawsze jest odpowiednio czy wystarczająco słyszalny, a jego działania, z różnych powodów ograniczone, mogą być postrzegane jako nieadekwatne do aktualnych potrzeb.

W tym kontekście z zadowoleniem należy przyjmować prace naukowe, które badają, opisują i pogłębiają problematykę związaną z szeroko pojętą edukacją medialną. Takiego zadania podjął się w swej dysertacji Pan mgr Tomasz Bierzyński. Wnikliwy opis pojęcia odpowiedzialności jako kluczowego w nauczaniu Kościoła katolickiego na temat edukacji medialnej jest niezwykle cennym przedsięwzięciem. Jak zauważa Autor, w ostatnich latach powstało i powstaje coraz więcej opracowań dotyczących mediów, edukacji medialnej i roli, jaką Kościół katolicki ma do odegrania w odniesieniu do nich (s.7-8). Ta tematyka poruszana jest również w wydawanych przez ośrodki uniwersyteckie periodykach naukowych poświęconych tym zagadnieniom (s.8). Według Autora „prace te powstawały szczególnie na wydziałach teologicznych. Występuje jednak niedostatek prac takiej rangi i kategorii, które badają nauczanie Kościoła z punktu widzenia nauk o mediach i komunikacji społecznej” (s.8). Cieszy zatem fakt, że Doktorant podjął się tego zadania, czyli analizy nauczania Kościoła katolickiego o środkach społecznego przekazu i przedstawienia pojęcia odpowiedzialności jako bazowego w kontekście edukacji medialnej.

Praca składa się z sześciu rozdziałów podzielonych na paragrafy i podpunkty oraz wstępu, zakończenia, wykazu tabel, wykazu wykresów, bibliografii, oraz końcowego streszczenia.

Obszerny wstęp (s. 4-17) podzielony jest na podpunkty, co nadaje mu przejrzystości i czytelnego charakteru, czytelnika zaś w przystępny sposób wprowadza

w problematykę rozprawy. Podobny zabieg zastosowano w zakończeniu (s. 257-266), gdzie wyakcentowuje się wnioski końcowe.

W pierwszym rozdziale (s. 18-56) Doktorant prezentuje pojęcie edukacji medialnej i rozumienie tego pojęcia we współczesnej nauce. Przedstawia, co jest jej podmiotem i przedmiotem. Przywołuje także definicję odpowiedzialności i wyjaśnia różne jej aspekty.

Rozdział drugi (s. 57-86) w całości poświęcony jest nauczaniu Kościoła katolickiego dotyczącego mediów. Doktorant w pierwszym paragrafie omawia „specyfikę funkcjonowania Kościoła jako instytucji” i w tym kontekście przedstawia ewolucję nauczania o środkach społecznego przekazu, jak również podkreśla charakterystyczne cechy tego nauczania.

W rozdziale trzecim (s. 87-130) Autor koncentruje swoją uwagę na występowaniu zagadnienia edukacji medialnej w nauczaniu Kościoła katolickiego. Paragraf pierwszy przedstawia analizę ilościową „miejsc zawartych w dokumentach kościelnych”, natomiast w kolejnych paragrafach omawiane są kwestie związane z wychowaniem i kształceniem z pomocą mediów i do odbioru mediów.

Kolejne trzy rozdziały poświęcone są kluczowemu dla całej rozprawy pojęciu odpowiedzialności. I tak rozdział czwarty (s. 131-167) porusza zagadnienie odpowiedzialności środowisk wychowawczych za edukację medialną. Rozdział piąty (s. 168-241) koncentruje się na odpowiedzialności Kościoła oraz władzy cywilnej i instytucji pozarządowych za edukację medialną. W końcu rozdział ostatni (s. 242-256) podejmuje kwestie odpowiedzialności nadawców i odbiorców mediów za edukację medialną.

W tekście głównym zostały zamieszczone 4 tabele i 41 wykresów, które w sposób syntetyzujący przedstawiają analizowane zagadnienia.

Rozprawę uzupełnia bibliografia (s. 273-298) podzielona na dwie części: źródła zawierające 395 pozycji i opracowania, które obejmują 303 pozycje. Ważną rzeczą jest zamieszczony na końcu rozprawy spis tabel i wykresów, który ułatwia poruszanie się po tekście.

Treściowy układ rozprawy nie budzi żadnych zastrzeżeń. Podział zagadnień dyktowany jest przez przyjętą koncepcję badawczą. Każdy z rozdziałów, podrozdziałów oraz podpunktów ma ściśle odniesienie do tematu.

2. Ocena strony merytorycznej i metodologicznej rozprawy

Recenzowana rozprawa jest próbą przedstawienia w sposób całościowy nauczania Kościoła katolickiego w aspekcie edukacji medialnej. Doktorant wykazał się dużą znajomością zagadnienia. Świadczy o tym zgromadzona bogata baza źródłowa uwzględniająca nauczanie Kościoła katolickiego na temat środków społecznego przekazu, dokumenty UNESCO i Unii Europejskiej oraz polska i międzynarodowa literatura przedmiotu w zakresie edukacji medialnej.

Niewątpliwym walorem rozprawy jest jej koncepcja, która wydaje się dogłębnie przemyślana i konsekwentnie realizowana od pierwszych stron.

Zebrany i zaprezentowany w trzech pierwszych rozdziałach materiał stał się dla Doktoranta ważnym elementem, który wprowadza w zasadniczą część rozprawy obejmującą kolejne trzy rozdziały poświęcone pojęciu kluczowemu dla całości, jakim jest odpowiedzialność w odniesieniu do edukacji medialnej. W dynamicznie zmieniającej się dzisiaj rzeczywistości, zdominowanej przez nowoczesne technologie komunikacyjne, chyba nie ma nikogo, kto negowałby potrzebę takiej edukacji. Problemem pozostaje tylko jej kształt, zakres i odpowiedzialność za jej prowadzenie. W toczącej się na ten temat debacie nie powinno się pomijać żadnego głosu, który mógłby przyczynić się do podejmowania działań na rzecz dobra człowieka, a takim jest niewątpliwie szeroko rozumiana edukacja w zakresie mediów. Dlatego recenzent z zadowoleniem przyjmuje rozprawę p. Tomasza Bierzyńskiego, w której przeprowadza się analizę nauczania Kościoła katolickiego o środkach społecznego przekazu i wyakcentowuje to wszystko, co wiąże edukacją medialną z postulatem odpowiedzialności. Informacje zawarte w niniejszej pracy, wyniki przeprowadzonych analiz oraz wnioski mogą stać się dla wielu ludzi nie tylko źródłem wiedzy na temat stosunku Kościoła katolickiego do edukacji medialnej, ale także inspiracją do innych poszukiwań naukowych w tej dziedzinie. Po lekturze rozprawy recenzent stwierdza, że Doktorant dobrze opanował warsztat naukowy i umiejętnie opracował podjęty temat.

Walory rozprawy doktorskiej nie wykluczają przedstawienia uwag krytycznych, do których również recenzent jest zobowiązany. Pierwsza z nich dotyczy tego, co Doktorant napisał na s. 11 w podpunkcie odnoszącym się do źródeł: „(...) dokumenty Magisterium Kościoła dotyczące edukacji medialnej m.in.: dokumenty soborów i synodów, encykliki, (...)”. Zdanie to sugerowałoby, że istnieją dokumenty soborów, synodów i encykliki, które bezpośrednio omawiają temat edukacji medialnej, a tak nie jest. W wykazanych źródłach jedynie fragmenty dokumentów dotyczą edukacji medialnej i jako takie odnoszą się do tego zagadnienia. Poza tym zastosowana liczba mnoga sugerowałaby, że soborów i dokumentów podejmujących te kwestie było wiele, podczas gdy wiadomo, że sprawą mediów w sposób całościowy zajmował się Sobór Watykański II, czego efektem była publikacja dokumentu z 1963 r. *Inter Mirifica*.

Kolejna uwaga krytyczna odnosi się do bibliografii. Na początku Doktorant wyróżnił „Źródła: Dokumenty Kościoła”, co jednoznacznie określa zawartość tej części bibliografii, a tymczasem znajdują się w tym miejscu między innymi dokumenty międzynarodowe, badania i raporty czy źródła internetowe. Wystarczyłoby natomiast podać w tytule tylko *Źródła*, a następnie logicznie je pogrupować.

Inna sprawa dotyczy kwalifikacji poszczególnych elementów źródeł do odpowiednich jej części, np. pod tytułem *Sobór* znajdują się zarówno dokumenty soborowe, jak i Kodeks Prawa Kanonicznego czy Katechizm Kościoła Katolickiego. W innym miejscu pod tytułem *Dokumenty międzynarodowe* znajduje się, oprócz właściwych międzynarodowych polski dokument, a mianowicie „Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej”. Recenzent sugerowałby powtórne i bardziej adekwatne uporządkowanie źródeł.

Jeszcze inna rzecz dotyczy przypisów. Generalnie są one sporządzone poprawnie, choć można wśród nich znaleźć i takie, w których Autor ogranicza się jedynie do podania tytułu głównego dokumentu, nie wskazując konkretnego w nim miejsca, do którego odsyła, np. przypisy 154, 546, 633, 634, 652. Inną kwestią jest numeracja przypisów. Zdaniem recenzenta numeracje ciągłą można by zastąpić oddzielną numeracją dla każdego rozdziału. Taki zabieg nie zmienia sensu przypisów, ale ma wpływ na całościowy odbiór pracy.

Przywołane mankamenty i niedociągnięcia rozprawy nie wpływają w znaczący sposób na pozytywny jej odbiór i nie podważają jej walorów. Niezbędnej poprawy wymaga wspomniana już bibliografia, a dokładna korekta tekstu wyeliminowałaby pewne potknięcia, jak np. brakujący numer na stronie 15, czy też brak odstępów po tytułach na ss. 87, 209.

3. Problemy do dyskusji

Dobrze skonstruowana i ważna praca, a taką jest niewątpliwie rozprawa doktorska autorstwa Pana mgra Tomasza Bierzyńskiego, prowokuje do podejmowania dyskusji, między innymi o kształcie edukacji medialnej. W związku z tym jawią się trzy problemy:

1. Co stanowiło największą trudność badawczą pracy?
2. Jakie elementy z przeprowadzonych przez Autora analiz miałyby znaczenie dla edukacji medialnej w Polsce?
3. W związku z rekomendacją Doktoranta, by szkolenia z edukacji medialnej prowadzili fachowcy i że pilną potrzebą jest kształcenie tejże kadry fachowców, zasadne jest pytanie, kto i gdzie miałby takie kadry przygotowywać?

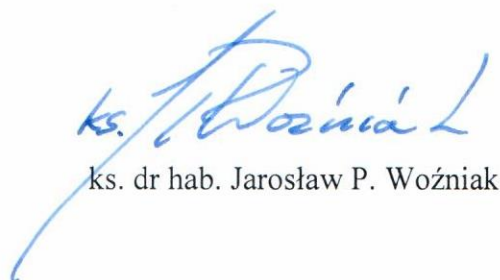
4. Wniosek końcowy

W świecie, w którym żyjemy, nie wystarcza już przekonanie, że coś jest pożyteczne, potrzebne czy wręcz konieczne dla rozwoju człowieka. Trzeba to jeszcze umieć uzasadnić, znaleźć odpowiednie argumenty i podjąć stosowne działania. Niestety praktyka pokazuje, że nawet takie kompleksowe działania nie muszą przynieść zamierzonego efektu. Ewidentnym przykładem takiego stanu rzeczy jest kwestia edukacji medialnej. Generalnie nikt nie kwestionuje potrzeby jej wprowadzania, ale już w praktyce widać, że od przekonania do realizacji droga jest bardzo daleka.

Dlatego też z uznaniem należy podejść do rozprawy doktorskiej napisanej przez Pana mgr Tomasza Bierzyńskiego, która niewątpliwie wpisuje się w poszukiwanie

argumentów na rzecz edukacji medialnej. Analizując nauczanie Kościoła katolickiego na ten temat, wiąże go pojęciem odpowiedzialności jako kluczowym w tym nauczaniu.

Biorąc po uwagę oryginalność przedstawionej rozprawy, jej wartość merytoryczną i formalną poprawność oraz bardzo duże znaczenie społeczne, a także fakt, że spełnia ona wymagania stawiane pracom doktorskim, wnoszę do Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie o dopuszczenie p. mgra Tomasza Bierzyńskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. dr hab. Jarosław P. Woźniak

Lublin, 21.05.2021 r.